

Аргумент на Лилиа Мажуб за Конгреса на НЛШ – Париж 30 юни/1 юли 2018

IN A STATE OF TRANSFERENCE

Wild, Political, Psychoanalytic

**The Argument
By Lilia Mahjoub**

Преносът във всички негови състояния

Див, политически, психоаналитичен

Темата на следващия конгрес поставя преноса във всички негови състояния и уточнява в подзаглавието три от тях. Поредицата на тези термини – *див, политически и психоаналитичен* не предполага прогресия. Независимо, че тези състояния са отделни, ясно определени, добре разграничими, понякога те могат да съществуват заедно, да се пресичат или дори да се противопоставят.

Ето защо ще започнем с последния – психоаналитичния пренос, който налага да споменем първите два като състояния, които действително съществуват, но които биха могли да бъдат подринати от този, отнасящ се специфично до психоанализата

Думата „пренос“, която не принадлежи специфично на психоаналитичната терминология, е приела, първоначално в качеството си на понятие, много широко определение в полето на психоанализата, отговарящо на набор от феномени, свързани с отношенията между пациента и аналитика. Това в последствие предоставя толкова концепции, колкото са и непосредствените наблюдения на всеки аналитик, откъдето произтича и голямата обърканост, за да може да се улови неговата истинска движеща сила.

Препятствие

Фройд въвежда понятието пренос, *Übertragung*, още през 1895г. в своите „Изследвания върху хистерията“, констатирайки наличието на съпротиви в лечението – когато е ставало въпрос за метода на „натискане с ръка върху челото“ или за хипноза – и разсъждавайки върху няколко вида препятствия. Той подчертава едно основно, което определя не като „вътрешно“¹ – понятие, което запазва за съпротивите в тесния смисъл на думата – а като „външно“², засягащо „това, което се случва, когато взаимоотношенията на лекаря и на неговия пациент са затруднени“³. Тогава той разграничава три вида затруднения, всички въртящи се около личността на лекаря. Първото се отнася до личните претенции към доктора или влиянието на чутото за него или за неговия метод; второто, страхът от това да се привържеш прекалено; и третото, страхът от пренасянето върху него на представите, породени от съдържанието на анализата, с други думи сексуалните желания. По този начин Фройд прави от преноса

---

¹ Freud S., Breuer J., *Études sur l'hystérie*, PUF, Paris, 1956, p. 244.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

феномен, който затруднява лечението, а не това, върху което то основно се опира, а именно връзката на пациента с аналитика.

По-късно други статии на Фройд свидетелстват за една промяна на перспективата. Например през 1904 в *Clark University* в САЩ, когато той формулира, че „всеки път, когато лекуваме психоаналитично невротичен пациент, последният претърпява странен феномен, който наричаме пренос“⁴. Можем да отбележим, че вече не става въпрос за затруднена връзка, а за нещо, което е неразделна част от лечението.

За Фройд е ясно, че „психоаналитичното лечение не създава преноса, то само го демаскира, както и другите скрити психични феномени“⁵, защото за разлика от другите терапии, при психоаналитичното лечение „всички тенденции, включително враждебните, следва да бъдат събудени [...]“⁶. По този начин преносът, който е предопределен да бъде най-голямото препятствие за психоанализата, става нейният най-мощен съюзник⁷, при положение обаче, че е разпознат и тълкуван. Вече можем да видим, че разглеждането на преноса в термините позитивен и негативен или в термините любов и омраза, не води до напредък и така можем да разберем защо това „първоначално влюбване“ (*“énamoration primaire“*)⁸ – което може да бъде наблюдавано в началото на лечението и което не е нищо друго освен *Verliebheit* на Фройд, играещо „една централна роля в преноса“⁹ и то на нивото на въображаемостта – е впоследствие обозначено от Лакан с една нова дума „*hainamoration*“ [неологизъм, съставен от думите „любов“ и „омраза“].¹⁰

Нека отбележим отново как Фройд приключва своя текст върху случая на Дора през 1905 година, едно лечение, което въпреки своята продължителност от три месеца, дава богати възможности за изучаване, особено с това, което Лакан ще развие по забележителен начин през 1951.

Фройд пише, че не е успял в „овладяването на преноса“¹¹ и че прибързаността на Дора да му предостави материал, го е накарало да забрави да бъде внимателен към „първите знаци на преноса, който тя подготвяше, служейки си с друга част на същия този

---

⁴ Freud S., *Cinq leçons sur la psychanalyse*, Cinquième leçon, Petite bibliothèque Payot, n° 84, Paris, 1972, p. 61.

⁵ Freud S., « Fragment d'une analyse d'hystérie (Dora) », *Cinq psychanalyses*, PUF, Paris, 1973, p. 88.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ Lacan J., « La direction de la cure » [1958], *Écrits*, Seuil, Paris, 1966, p. 602.

⁹ Lacan J., *Le Séminaire*, livre I, *Les écrits techniques de Freud*, Seuil, Paris, 1975, p. 311.

¹⁰ Lacan J., *Le Séminaire*, livre XX, *Encore*, Seuil, Paris, 1975, p. 90.

¹¹ Freud S., *Cinq psychanalyses*, *op. cit.*, p. 88.

материал¹². Тогава той подробно изброява какво е трябвало да забележи и тълкува, но това са само предположения.

Дора, всъщност, „*проявява в действие* една съществена част от спомените и фантазиите си, вместо да ги възпроизведе в лечението¹³ и факторът на преноса, чрез който Фройд напомня г-н К. на Дора, остава напълно непознат за нея.

Диалектика

Може вече да отбележим доколко фактът, че един пациент говори и асоциира свободно още в първите срещи, не дава сам по себе си никаква индикация за състоянието на преноса. Означаващата верига, сведена до своя най-базисен израз, изписването S1–S2, не е достатъчна, за да се говори за психоаналитичен пренос. Следователно в термините на линейността няма ясни доказателства за пренос, но както Лакан ще го развие, преносът следва да бъде определен в термините на чистата диалектика и дори на диалектическите преобръщания.¹⁴ Така Лакан дава една насока на лечението, което „започва със сверяване [rectification] на връзката на субекта с реалното, върви към развитие на преноса и след това към тълкуването“¹⁵. През 50-те години това тълкуване на преноса е определено от Лакан като „нищо друго освен да се запълни празнотата на този застой с една примамка.“ „Но тази примамка, продължава той, е полезна, тъй като, дори и измамна, тя отново задвижва процеса.“¹⁶ Защото в моментите на застой в диалектиката на анализата, преносът е „появата на постоянните начини, според които [субектът] конституира обектите си.“ Ето защо това тълкуване не може да бъде сведено до едно обяснение, което би могло да се състои в това да се каже на пациента, че греши.

Тук вече имаме това, което Лакан, поставяйки постоянно под въпрос понятието за пренос, ще подчертае през 1964, а именно, че преносът следва да бъде считан като това, което „насочва начина на лекуване на пациентите“¹⁷ – да отбележим тук, че не е пациентът този, който е насочван – като добавя, че „обратно, начинът, по който са

---

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*, p. 89.

¹⁴ Lacan J., « Intervention sur le transfert » [1951], *Écrits, op. cit.*, p. 218.

¹⁵ Lacan J., « La direction de la cure », *ibid.*, p. 598.

¹⁶ Lacan J., « Intervention sur le transfert », *ibid.*, p. 225.

¹⁷ Lacan J., *Le Séminaire, livre XI, Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*, Seuil, Paris, 1973, p. 114.

лекувани, ръководи понятието¹⁸. Ето защо преносът е компас, който показва не само лутанията на аналитика, но и неговата ориентация.

От този момент нататък Лакан не само ще разглежда преноса в термините на диалектика, но като това, което е във връзка с времевата пулсация на несъзнаваното, по-точно това, което не отваря несъзнаваното, а по-скоро го затваря. Следователно сме съгласни с твърдението на Фройд, а именно, че преносът представлява една пречка, и както той отбелязва през 1912, че спирането на асоциациите показва, че пациентът е под влияние на една идея, свързана с аналитика. И че ако аналитикът сигнализира за това пациента, тази „липса на асоциации се преобразува в отказ от говорене“¹⁹. Лакан обаче ще преодолее фройдовото препятствие и ще покаже, че позицията на аналитика е решаваща в това отношение.

Възел: затваряне и тълкуване

С тази нова стъпка Лакан действително ще разглежда преноса като възел, защото той се представя като един парадокс: от една страна, развитието му е необходимо, за да се отвори пътя към тълкуването, а от друга той прекъсва пътя за достъп до несъзнаваното. Така се посочва стратегията, очаквана от страна на аналитика, за да борави с този възел. Тази стратегия, в която психоаналитикът е по-малко свободен отколкото в своята тактика (своите интервенции) и която е един от трите начина на действие на аналитика - третият е неговата политика - не означава той да „призовава здравата част на субекта, която би била някъде в реалното“²⁰ както много аналитици, объркващи аз-а със субекта, са успели да се заблудят. Защото това означава, че „не разпознават, че именно тази част е, която е засегната в преноса, [...] тази, която затваря вратата“²¹ и ето защо именно в този момент стратегията на аналитика и неговото тълкуване влизат в действие, за да отворят отново вратата. Да не опростяваме обаче топологията на това отваряне/затваряне, защото несъзнаваното не е отвъд затварянето, скрито, като една вътрешност, то е *отвън*,²² и именно то е, което *чрез* едно „сезам, отвори се“ в тълкуването на аналитика, призовава към това отваряне. Ясно е, че боравенето с преноса, на който аналитикът трябва да обръща внимание, оттук нататък е решаващо по отношение на несъзнаваното и отварянето му в лечението.

---

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Freud S., « La dynamique du transfert », *La technique psychanalytique*, PUF, Paris, 1972, p. 52.

²⁰ Lacan J., *Le Séminaire, livre XI, Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse, op. cit.*, p. 119.

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

Концептуална криза

Психоаналитичният пренос, ако той е любов и дори автентична любов, не е обаче каквато и да е любов и ето защо Лакан посвещава на това цял семинар през 1960-61г. Трябва да се подчертае, че в предшестващия семинар от 1959-60г. той вече е разгледал въпроса за любовта от страната на куртоазната любов, за да я разграничи от християнската. В действителност става въпрос за това Лакан да изобрети кое е мястото на любовта в аналитичния дискурс, тази нова любов, и то, тръгвайки от преноса. Нещо повече, ако Лакан толкова дълго развива темата за любовта в своето учение, особено по отношение на преноса, то е също за да покаже как желанието, което е изместено от християнската любов и нейната заповед „Обичай ближния си както себе си“, отхвърляща сексуалността, трябва отново да намери мястото си чрез психоанализата и преноса.

За Лакан въпросът, какво е преносът, далеч не е решен и много от различията са се появили в течение на отделните исторически етапи на психоанализата. Това е дори мястото на една „постоянна концептуална криза в анализата“²³, необходима криза за самото съществуване на психоанализата. Така въпросът за участието на аналитика в преноса не може да бъде причислен към всеобхватната категория на контрапреноса, както това действително се случва, възпрепятствайки всяка една възможност за задаване на въпроси.

„Къде тогава е мястото на аналитика в преноса?“ е въпрос, който аналитиците трябва да си зададат, защото ако преносът съществува като понятие, то това не може да е мъртво понятие.

Аналитичната връзка започва с едно недоразумение, една грешка по отношение на личността, с фантазмите, които анализантът кара аналитика да понесе и които той приема да носи. Това съвсем не съвпада с това, което той ще стане в края на лечението, благодарение на анализа на преноса. Но не е достатъчно аналитикът да знае какво е една анализа, поради факта, че той има такава. Той трябва да си зададе въпроса за „своята истинска позиция“²⁴ в преноса, за да може да отговори подходящо на анализанта.

Впрочем, Лакан поставя също този въпрос на самото ниво на организация на психоаналитичното общество, слагайки началото на това, което ще осъществи малко по-късно с учредяването на неговата Школа и процедурата на Пас [Pass], с цел да постави въпроса какво е един аналитик.

---

²³ *Ibid.*, p. 119.

²⁴ Lacan J., *Le Séminaire*, livre VIII, *Le transfert*, Seuil, Paris, juin 2001(2ème édition), p. 390.

Преносът следователно не се отнася по никакъв начин до една очевидност, а както вече подчертахме до стратегията на аналитика, без да забравяме неговата политика, където той е още по-малко свободен, отколкото в своите стратегия и тактика. Оттук насетне преносът ще поставя въпроса за мястото на аналитика, но също и за неговото съществуване и се оказва един неизбежен механизъм както в лечението, така и в аналитичната група.

Алгоритъм

През 1967 година Лакан поставя преноса в центъра на своето „Предложение относно психоаналитика на Школата“ под формата на един алгоритъм, който въвежда неговата главна ос: предполагаемо знаещия субект [sujet supposé savoir].²⁵ Това е, за да го извади от интерсубективността, залепнала по кожата на отношението между аналитика и анализанта и, както Лакан толкова добре го формулира, за да „изчисти този субект от субективното“.²⁶ Аналитичното отношение съвсем не е сведено до двама партньори, а съдържа един трети: предполагаемо знаещия субект, който не е нито анализантът, нито аналитикът. Ако има две желания, които са включени в едно лечение - това на субекта и това на аналитика - и които не са еквивалентни, то субектът, за който става въпрос, е само един.

Какво можем да кажем за **дивия пренос** и за *политическия пренос* след това разгръщане на темата за психоаналитичния пренос?

Диво тълкуване

Думата „див“ се появява в заглавието на една от статиите на Фройд от 1910 година, „За „дивата“ психоанализа“. Ако я прочетете, ще забележите, че така наречената дива анализа процедира на нивото на внушението, на съвета, и не се занимава с природата на преноса и мястото, което в дадения случай, лекарят заема в него. Една пациентка идва да търси сметка от Фройд, защото колега лекар ѝ е направил едно диво тълкуване, приписвайки отговорността за това на Фройд и новия му възглед. Това, най-малкото, е нещо от порядъка на диво тълкуване. Фройд отбелязва, че измежду различните препоръки, дадени от този предишен консултант, не е останало никакво място за психоанализа. Тук дивият пренос е това, което подкрепя тълкуването още преди преносът да е успял да се развие, тоест преди аналитикът да е успял да разпознае какво място заема в него. Това е следователно един пренос без анализа, с други думи, без тълкуване. И това е, което виждаме да процъфтява в терапиите, които работят чрез внушение.

---

²⁵ Lacan J., « Proposition du 9 octobre 1967 sur le psychanalyste de l'École », *Autres écrits*, Seuil, Paris, 2001, p. 248.

²⁶ *Ibid.*

Фройд дори ще подчертае терапевтичния успех, който такива методи могат да постигнат, защото веднъж щом пациентът „се оплаче достатъчно от своя лекар и се почувства способен да се отдели от влиянието му, неговите симптоми намаляват“.²⁷ Следователно вредата от подобен начин на действие не е толкова за пациента, колкото за самия лекар и за психоаналитичната кауза. В същия текст Фройд говори за създаването на една международна психоаналитична асоциация, в която членовете отказват да носят цялата отговорност за начина на действие на тези, които не са част от нея.

Извън анализа

Тези диви преноси могат също да се родят встрани на едно лечение и ако те не се забележат навреме от аналитика, защото анализантът ги премълчава и по този начин те не могат да бъдат тълкувани, те предизвикват връщане към аз-а, което означава едно затваряне на несъзнаваното. Ето защо всеки страничен пренос може да бъде смятан за див и може да се случи върху личността на съпруг/съпруга, колега, на един друг, който става съответно съветник, довереник, терапевт, господар на мисълта, накратко - всичко, което идва от господарския дискурс и което използва власт над някого, докато аналитикът ще се лиши от силата на внушението, за да може да позволи на преноса своето развитие. От този момент, това предполага, че е направено място на тълкуването, но също така, че аналитикът знае от какво място го прави.

Acting out/ Актинг аут

Едно тълкуване може да се окаже грешно, когато аналитикът отговаря от мястото на своя аз, т.е. когато предразсъдъците му го заблуждават, като по този начин увлича своя анализант в същата топическа регресия. Тълкуването може също да бъде неточно, отварящо сцената на *acting out*. Имаме многобройни примери в психоаналитичната литература, като този на Дора, на младата хомосексуалистка или на мъжа с пресните мозъци, пациент на Kris. В рамката на лечението, *acting out* е един зов за тълкуване, един знак направен на аналитика, ако обаче той му обърне внимание.

За Лакан „*acting out*, [...] това е началото на преноса. Това е див пренос“²⁸. Той [*acting out*] може да се появи за някой, който не е в анализа, като едно грешно, лъжливо решение спрямо неговото желание, но също така и в анализа, и в този случай той е повик към едно по-точно тълкуване по отношение на мястото на желанието.

---

²⁷ Freud S., « À propos de la psychanalyse dite sauvage », *La technique psychanalytique*, op. cit., p. 42.

²⁸ Lacan J., *Le Séminaire*, livre X, *L'angoisse*, Seuil, Paris, 2004, p. 148.

Остава **политическият пренос**, който ще бъде разположен между дивия и психоаналитичния пренос. Можем ли да кажем, че той е обратната страна на този, който се отнася до психоанализата?

Сфера

През 1969-1970г., Лакан провежда семинар, който в началото озаглавява *Психоанализата на обратно [La psychanalyse à l'envers]*, в един момент, когато политиката е била на улицата и когато той не се поколебава да се срещне с новия дискурс на господаря, този на Университета, поставен под отговорност от студентите, бунтуващи се срещу него, така както и срещу други институции, намиращи се също под влиянието на дискурса на господаря.

Това също така е един важен политически момент за психоанализата, когато Лакан създава своята Школа и когато формализира своите четири основни дискурса.

В сърцевината на тези дискурси е въпросът за желанието да знаеш, като се започне с това, че господарят не иска нищо да знае и че Университетът само удължава това невежество с щамповането на знанието като едно *цяло*, което налага производството на единици стойност. Това тотализиране на знанието е според Лакан „присъщо за политиката като такава”²⁹, то е част от въображаемата идея, която ни идва от тази за „тялото като добра форма на удовлетворението, която в някаква степен прави сфера, [и] винаги е била използвана в политиката, чрез партията на политическата проповед”³⁰. Забележете, че това никога не е било толкова очевидно и засилено както днес, с образите на тела, особено на политици, които запълват нашите екрани.

Ако в психоаналитичното лечение телата присъстват, то образът на тялото трябва да присъства възможно най-малко и затова, от момента на развитие на преноса, „[Фройд] не се обръща вече към този, намиращ се в неговата близост и това е причината, поради която той му отказва да са лице срещу лице”³¹. Ако тялото, като принадлежно-наслаждаване [plus-de-jouir], е продукт на дискурса на господаря, в аналитичния дискурс то е сведено до подобие на обект: мълчание, глас или поглед, които аналитикът заема на анализанта за времето, в което последният може да определи какво всъщност причинява неговото желание.

Знание-истина

---

²⁹ Lacan J., *Le Séminaire, livre XVII, L'envers de la psychanalyse*, Seuil, Paris, 1991, p. 33.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Lacan J., « La direction de la cure », *Écrits, op. cit.*, p. 597.

В дискурса на аналитика знанието - S2 - е от неговата страна, „той го придобива, чувайки своя анализант“³² - това е наистина един пренос на знание, което „[...] на определено ниво можем да ограничим до аналитичното ноу-хау“³³ По този начин аналитикът, *чрез* преноса, ще се доближи до това знание като до истината, тоест като до нещо, което не е *едно цяло* и което може да се каже само наполовина. Това знание като истина, като казано наполовина, е същинската структура на тълкуването, очаквано от аналитика. То се предполага, че води до знание, на което аналитикът прави от себе си „заложник, което означава, че той приема предварително, че е продукт на размишленията на анализанта“, продукт, който „в крайна сметка е предназначен да бъде загубен, да бъде елиминиран в процеса“³⁴. Тук откриваме също, десет години по-късно, продължението на артикулацията на предполагаемо знаещия субект [*sujet supposé savoir*] като третия в алгоритъма на преноса, с тази допълнителна стъпка на аналитика като подобие на обект и като отпадък в аналитичния процес.

—

Знанието, за което става въпрос в лечението, сведено до една дупка, тази на несъзнаваното на субекта, трябва по този начин да се разположи от обратната страна на политиката, взета в смисъла на дискурса на Господаря или дори този на Университета.

Социална връзка

Лакан подчертава, че не казва „политиката, това е несъзнаваното, а просто несъзнаваното - това е политиката“³⁵. Това е, което той вече е формулирал по отношение на логиката на фантазма, уточнявайки тук, че с този афоризъм иска да каже, че това, което свързва хората един с друг и което ги противопоставя е именно от страната на това, което той се опитва да артикулира от тази логика. Тогава Лакан се пита защо е по-добре да бъдеш приет, отколкото отхвърлен, както би могъл да се изкаже един конвенционален морал. Без тази присъща за фантазма логика, „могат да се появят приплъзвания, които правят така, че преди да се забележи, че да си отхвърлен е съществено като измерение за невротика, той трябва при всички случаи да се е предложил“³⁶. Както за невротика, така и за самия аналитик, но не от същото място разбира се, това означава с предлагането да се опита да се предизвика искането/заявката. Това важи за преноса в анализа, но също така и в обществото, където с дискурса, който предлага, психоаналитикът може да създаде искането. Това е

---

³² Lacan J., *Le Séminaire, livre XVII, L'envers de la psychanalyse*, p. 38.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*, p. 41.

³⁵ Lacan J., *Le Séminaire, livre XIV, La logique du fantasme*, leçon du 10 mai 1967, inédit.

³⁶ *Ibid.*

един друг вид искане, спрямо политическото искане на Другия „под облика на демокрацията и на пазара”³⁷. И в този смисъл можем да кажем заедно с Лакан, „че да си аналитик, може да бъде място в обществото”³⁸. Това искане може действително да приеме името пренос и да се разграничи от ефектите на внушението, за да не кажем на хипнозата и на генерализираната идентификация, които произвеждат другите дискурси.

Париж, 30 октомври 2017

Лилиа Мажуб

Превод: Десислава Иванова и Биляна Мечкунова

Редакция: Теодора Павлова

---

³⁷ Miller J.-A., Cours Orientation lacanienne III, 4, 15 mai 2002, inédit.

³⁸ Lacan J., *Mon enseignement*, Seuil, Paris, 2005, p. 64.